

Niet te geloven!

ISBN 9789 4021 56737

Tekst en illustraties: Lou Beeren ©

Vormgeving en omslag: Rietje Beeren

Brave New Books

Lou Beeren

NIET
TE
GELOVEN!

ODE AAN DE REDE

Voorwoord

Lou Beeren vraagt zich als voormalig katholiek al jaren verbaasd af hoe het mogelijk is dat anno 2016 nog steeds miljarden mensen achter religies aanlopen. Ja, dat het aantal gelovigen wereldwijd zelfs toeneemt. Op zoek naar een antwoord op deze vraag, verdiepte hij zich in de geschiedenis van het geloof, van geloofsbewegingen, sektes en ideologieën en dook in de literatuur over deze onderwerpen.

In ‘Niet te geloven!’ neemt hij ons mee op zijn zoektocht door eeuwen geschiedenis, langs de afgronden van conflicten, oorlogen en revoluties die uit naam van een geloof werden begonnen. Waarbij boeken als de Koran, de Thora en de Bijbel dienden als bewijzen van de absolute waarheid en de onweerspreekbare juistheid van het ombrengen van ongelovigen en andersdenkenden. Dan denken we natuurlijk meteen aan het blinde fanatisme van IS of Al-Qaeda in deze tijd, maar ook de historische bekeringsdrang van het christendom doemt al snel op met zijn niets en niemand ontziende Kruistochten. Altijd werd en wordt alles uit de kast getrokken om in de krampachtige overtuiging van de eigen geloofswaarheid dood en verderf te zaaien.

Het is dus zeker geen prettig onderwerp dat Lou Beeren in zijn boek aansnijdt, maar hij doet dat met veel vaart en geregeld ook met veel humor. Zijn beschouwingen over hemelse projectie, conservatief christendom, boeddhisme, jodendom en Reformatie, ook het voetbalveld ontkomt niet aan zijn oog, lezen als een trein die op een tijd-reis de verschillende stations van onze verbazingwekkende beschavingsgeschiedenis aandoet. Daarbij doet zijn feitenkennis ons verbazen, een kennis van de materie die niet aan een omgevallen boekenkast doet denken, maar levend is en blijft doordat Lou Beeren verleden en heden met elkaar verbindt. Met de schrijver slaken wij als lezer gedurende deze reis door het geloofsuniversum dan zelf ook vaak de kreet: Niet te geloven!

Want het is inderdaad vaak niet te geloven wat mensen er iedere keer weer toe brengt om achter een waanidee, een geloof of een politiek ideaal aan te lopen, ook al laat de geschiedenis steeds weer zien dat het om fata morgana's gaat, een idée fixe, om het klakkeloos geloven wat een ander ons op de mouw speldt.

Zelden wordt dat zo duidelijk als in deze bundel beschouwingen die bovendien aangenaam verluchtigd worden door de illustraties van de hand van de schrijver. Cartoons die het absurde en bizarre van de menselijke geschiedenis nog eens benadrukken, en vorm geven aan die verbazing en verbijstering die ons overvalt bij de confrontatie met alle gebeurtenissen, stromingen, denkfouten en misdadige misleiding waarvan heersers en leiders zich van bedienen en dat nog steeds doen. Niet te geloven! leest als een bundel columns. Maar het is meer dan verstrooiing. Niet te geloven! snijdt een maar al te menselijk fenomeen aan, onze kennelijk fundamentele behoefte aan volgzzaamheid en gehoorzaamheid aan anderen, aan een idee of een geloof.

Lou Beeren heeft niet de illusie en de pretentie dat zijn boek de wereld en de mens zal veranderen. Het is slechts de weerslag van zijn zoektocht. Daarbij is het zoeken ook deze keer belangrijker dan het vinden. Elke vondst dreigt immers tot nieuwe dwaalwegen te leiden. Het zoeken naar kennis leidt ons wellicht ooit nog eens naar de wijsheid, het vinden nooit.

Eric Bos

Inleiding

De afgelopen jaren heb ik diverse losse stukjes geschreven over allerlei vormen van religie. Als voormalig katholiek, opgevoed in een rooms-katholiek gezin, blijft dit onderwerp mij boeien. Jarenlang ben ik misdienaar geweest en samen met mijn vader heb ik in het kerkkoor gezongen. In mijn jeugd was de Kerk de allesbepalende factor in ons dagelijks leven.

Ik heb geen slechte herinneringen aan die periode, maar inmiddels heb ik wel volledig afstand genomen van het geloof en beschouw ik mijzelf als een streng ongelovige (met fundamentalistische trekjes), die zich verbaasd afvraagt hoe het mogelijk is dat anno 2016 nog steeds miljarden mensen achter religies aanlopen. Sterker nog, wereldwijd neemt het aantal gelovigen juist toe. Volgens het Amerikaans onderzoeksinstituut Pew zal in 2050 87% van de wereldbevolking religieus zijn, of zich zo noemen, tegen 84% nu, waarvan verreweg het grootste deel nog gelooft in een klassieke en persoonlijke god.

Om op dit verschijnsel een antwoord te geven ben ik deze zoektocht begonnen, wetende dat het mij niet zal lukken hier een duidelijke verklaring voor te vinden, want bij godsdiensten gaat het niet om objectieve maar vooral om subjectieve waarden. Misschien dat het woord ‘zoektocht’ daarom te pretentief is want elke godsdienst, tot en met die van vandaag, is bestudeerd en zo uitgebreid van commentaar voorzien, dat het woord ‘nieuwsgierigheid’ hier misschien beter op zijn plaats is. Ook zal ik de lezer niet lastigvallen met theologische hoogstandjes of ingewikkelde argumentaties, want ik ben op dat gebied slechts een geïnteresseerde leek. Het wordt ook geen chronologisch verhaal, maar meer een collage van artikelen rondom het thema religie, aangevuld met actuele gebeurtenissen. De rangschikking is meer intuïtief dan planmatig.

Het is vooral mijn persoonlijke visie die ik graag met anderen wil delen, want betrokkenheid krijgt pas waarde als je ermee naar buiten komt.

Zelf heb ik er met veel plezier aan gewerkt. Het heeft mij gedwongen dieper op deze onderwerpen in te gaan, meer te lezen, kijken en te luisteren. Het is best leuk te constateren dat deze onderwerpen mij pas echt zijn gaan boeien vanaf het moment dat ik er niet meer in geloofde. Misschien een goed advies voor al die gelovigen.

Verder besteed ik aandacht aan seculiere religies zoals het communisme, fascisme, kapitalisme, humanisme en democratie, omdat deze in veel opzichten een sterke gelijkenis tonen met religies. Ook zij kennen een stichter, een heilsverwachting en rituelen en hun volgelingen hebben eveneens behoefte aan een vaderfiguur en net als bij religies is hij alom vertegenwoordigd in portretten, beelden en op de tv.

Als voorbereiding op deze reis ben ik opnieuw het Oude en Nieuwe Testament gaan lezen, boeken die ik sinds mijn middelbare schoolperiode nooit meer had aangeraakt, laat staan gelezen. Dat is dan toch weer een heel nieuwe ervaring. Vroeger nam je alles wat in deze boeken stond voor zoete koek aan want het was immers Gods woord.

Als je ze echter leest als een gewone boeken, dan vraag je je af hoe het toch mogelijk is dat deze oude verhalen nog steeds zoveel invloed hebben op onze huidige samenleving. Er staat heel wat geweld in, vooral in het Oude Testament en in de Koran. Veel uitspraken passen niet meer in onze huidige maatschappij. In een recent gepubliceerde brief van Einstein uit 1954 beschreef hij de Bijbel als een verzameling eerbiedwaardige maar toch primitieve legendes die behoorlijk kinderachtig zijn. Natuurlijk moeten deze oude verhalen niet letterlijk worden genomen. Het zijn metaforen die geïnterpreteerd en geplaatst moeten worden in de context van die tijd. Het probleem is echter dat interpretaties nooit neutraal zijn want ze zijn afhankelijk van het geloof van de schrijver en

daardoor maar al te vaak bevooroordeeld. Ze moeten daarbij ook hun eigen positie veiligstellen. Toch heeft het iets vreemds, al die geleerden die hun hele leven lang bezig zijn geweest met het onderzoeken van de betekenis van al die oude verhalen, zonder zich af te vragen of de oorsprong wel klopt. Wie waren de stichters en hebben ze überhaupt wel bestaan? Waar komen die oude verhalen vandaan en wanneer en door wie zijn ze geschreven?

Herinterpretatie van heilige boeken was en is dan ook geen eenvoudige opgave. Zelden kon men het hierover eens worden en dan volgde spoedig weer een nieuw schisma dat vaak gepaard ging met oorlogen en geweld, denk maar aan de reformatie. Mijn advies is dan ook om het Oude en het Nieuwe Testament te lezen als gewone boeken en niet als het woord van een of andere almachtige God. Dan zullen jullie het snel met Einstein eens zijn.

Dit advies geef ik ook graag aan de moslims. Lees de Koran eens kritisch, als een gewoon boek dat 1400 jaar geleden geschreven is, dan kun je zien hoeveel onverdraagzaamheid en oproepen tot geweld er in dit boekwerk staan en hoe gedateerd veel uitspraken zijn. Dat is logisch, want ze waren immers bedoeld om in die tijd rondtrekkende nomadenstammen een beetje bij elkaar te houden. Er heerst dan ook veel verwarring rond deze boeken. Gematigde Korankenners beweren dat deze teksten niet letterlijk genomen moeten worden, maar in de praktijk gebeurt dit wel. Zo stelt het Berlijns WZB (Wetenschappelijk Centrum voor Sociaal Onderzoek) op basis van enquêtes in Nederland en vijf andere Europese landen vast dat drie-vierde van de ondervraagde moslims vindt dat de Koran maar op één manier geïnterpreteerd kan worden en dat is vasthouden aan de letterlijke tekst (NRC 13 december 2013).

Als de geestelijke leiders het daar niet mee eens zijn of er zich voor schamen, schrap ze dan! Helaas wordt dit binnen de orthodoxe stromingen gezien als een ontheiliging van deze boeken, waardoor een

kritische benadering zo goed als onmogelijk wordt. Een belangrijke oorzaak van veel verwarring en conflicten rond deze boeken is gelegen in het feit dat ze zo geschreven zijn dat de lezer er alle kanten mee op kan en iedereen er mee kan doen wat hij wil. Van oproepen tot barmhartigheid tot het gebruik van het grofste geweld, het staat er allemaal in. Dus kan er selectief gewinkeld worden.

Veel van deze oude verhalen zijn gebaseerd op overleveringen. Wetenschappelijk onderzoek en recente opgravingen tonen aan dat veel van deze verhalen historisch niet kloppen of zwaar overdreven zijn. Het was vaak een vorm van propaganda zoals we dit bij alle, ook seculiere ideologieën tegenkomen. Bij recente opgravingen in de omgeving van Jeruzalem is een 9 meter lange lemen muur blootgelegd waarvan men vermoedt dat dit het 'paleis' van koning Saul (Salomon) is geweest.

Ook van de mythe van koning David blijft niet veel meer over. Het was een roverhoofdman die met zijn bende rovend en plunderend door de streek van Judea trok en zich in de bergen van Palestina schuilhield. Uiteindelijk lukte het hem heel Judea onder controle te krijgen en liet hij zich in Hebron tot koning uitroepen. Van veel voorstellingen en afbeeldingen van deze verhalen, zoals de prenten van Gustave Doré en de films van Cecil B. De Mille, blijft niet veel meer over. Dit geldt ook voor de meeste territoriale claims die door religies worden gesteld op basis van deze oude verhalen. Wat dat betreft is het verleden een soort grabbelton. Als je maar lang genoeg zoekt komt er altijd wel wat tevoorschijn dat je kunt gebruiken, zeker als het gaat om bepaalde territoriale eisen kracht bij te zetten.

De belangrijkste onderzoeker van deze de-mythologisering woont in Israël: Israël Finkelstein, directeur van het Archeologisch Instituut van de Universiteit van Tel Aviv. Zijn boeken zijn in het Duits verkrijgbaar onder de titels: *Das vergessene Königreich* en *Israël und die verborgene Anfänge der Bibel*. Uitgever: C.H. Beck, München.

Deze eerste oriëntaties hebben mijn nieuwsgierigheid verder doen toenemen en geven mij voldoende rede om mijn zoektocht naar het hoe en waarom van het verschijnsel religie te vervolgen. Ook wil ik mij meer gaan verdiepen in de Oosterse godsdiensten zoals het boeddhisme en het hindoeïsme. In het Westen hebben wij de neiging deze religies te idealiseren en te romantiseren om hun wijsheid en vredelievend karakter, maar is dat wel zo?

Bij diverse hoofdstukken heb ik illustraties gemaakt om het geheel te verluchtigen. Een goede cartoon zegt soms meer dan honderd woorden en je kunt lekker overdrijven. Met het geschreven woord ligt dit een stuk moeilijker. Het klinkt meteen zo hard.

De meeste aandacht besteed ik aan het christendom, met name het katholicisme. Dat is logisch, want daar ben ik mee opgegroeid, met het Latijn, de missen, de geur van de wierook en de biecht. Gekleed in een superplie, een soort priestergewaad voor misdienaars, nam ik actief deel aan deze seremonies. De priester mompelde zijn gebeden in het Latijn en ik moest, eveneens in het Latijn, antwoorden. Ik begreep er helemaal niets van. Een collega misdenaar gaf eens als antwoord: “Ook zo’n pil”, maar dat was dan ook zijn laatste optreden op het eucharistisch podium. Toch was het actief deelnemen aan deze rituelen heel wat leuker dan het passief volgen van deze seremonies in de kerk.

Wekelijks moest er ook gebiecht worden. Dit ‘sacrament’ was voor mij een zware last. Vanaf de eerste klas lagere school moest je gaan biechten. Je wist amper wat zonden waren, dus bedacht je maar wat zoals: ongehoorzaamheid, je zusjes gepest, een koekje uit het trommeltje gepakt. Elke week weer dezelfde zonden opbiechten en vergiffenis vragen om vervolgens, een week later, weer hetzelfde te herhalen.

In de puberteit was vooral de zonde van onkuisheid een groot probleem. Zelfbevrediging was immers een doodzonde en dat betekende dat je, bij plotseling overlijden, naar de hel ging.

Ik heb mijn biechtvader nog eens gevraagd of het niet tot de dagelijkse zonden gerekend kon worden, omdat ik het toch bijna dagelijks deed. Maar helaas, daar viel niet over te onderhandelen.

Nog erger werd het als je ‘vieze spelletjes’ met een meisje had gedaan, als je eens heel voorzichtig Roosje over haar abrikoosje had gestreeld. Sommige biechtvaders werden dan ineens heel nieuwsgierig en wilden daar graag het naadje van de kous over weten. Dat was immers nodig om de juiste strafmaat te bepalen. Wij noemden dit de ‘penistentie’. Deze bestond meestal uit het bidden van een aantal ‘Onze Vaders’ en ‘Weesgegroetjes’ en bij ernstigere delicten, het x keer bidden van de rozenkrans of een week lang naar de vroege ochtendmis. Hier ben ik nooit aan toegekomen. Daar was ik toch een te braaf jongetje voor. Ik kan er nu wel om lachen, maar het heeft mijn puberteit toch zwaar belast.

De RKK is een sterk zintuigelijke religie, maar heeft er op het gebied van seksualiteit steeds een benepen moraal op na gehouden. Seks mocht alleen binnen het huwelijk en moest volledig in dienst staan van het instandhouden van gods schepping. Seksueel genot leidde immers niet tot God.

DE BIECHT

Hub.

Misbruik in de katholieke kerk

De laatste jaren staat dit onderwerp volop in de belangstelling. De commissie Deetman heeft hier uitvoerig onderzoek naar gedaan en is tot de conclusie gekomen dat in de jaren 1945 tot 1980 seksueel misbruik van minderjarigen weliswaar een algemeen verschijnsel was, maar specifiek bij katholieke instellingen, zoals kostscholen, internaten, seminaries en kloosters. Velen wisten ervan, maar er werd nauwelijks over gesproken. Men wilde de vuile onderbroeken liever niet buiten hangen. Het waren vooral jongens die werden misbruikt.

Het celibaat had hier natuurlijk veel mee te maken. Het gebruikelijke afzetgebied ontbrak. Kloosters, broederschappen en priesteropleidingen waren volledig mannelijke aangelegenheden. Logisch dat veel homo's zich hiertoe aangetrokken voelden.

Persoonlijk ben ik er ook mee geconfronteerd. Jaarlijks ging ik met mijn vader op bezoek bij zijn broer die monnik was in een trappistenklooster in Rochefort in de Belgische Ardennen (bekend van het trappistenbier). Een van de monniken toonde veel belangstelling voor mij en zocht fysiek contact. Ik vond deze belangstelling wel fijn, maar kon het nog nauwelijks plaatsen. Ik heb er dan ook geen trauma aan overgehouden. Waar ik wel een trauma van heb overgehouden was het dagelijks drinken van een lepel levertraan. Dat was, direct na de oorlog, een noodzakelijk geachte aanvulling op de voeding.

Zo rond mijn twintigste levensjaar werd alles anders. Toen reed Jan Cremer met zijn zware motor pardoes mijn kamertje binnen en nam mij mee de kerk uit. Dat voelde als een bevrijding, ondanks mijn schuldgevoel tegenover mijn ouders. Ik kijk echter op deze periode terug zonder gevoelens van haat, afkeer of minachting.

Om jullie een beeld te geven van mijn belevingswereld uit die tijd, volgen hier twee anekdotes uit mijn 'Rijke Roomse Leven'.

Allerzielen

Op 2 november wordt in de katholieke kerk het feest van ‘Allerzielen’ gevierd. Het woord feest is hier niet op zijn plaats, althans niet voor mij, want ik heb het steeds ervaren als een sombere en zware dag. Er lag dan ook een zware taak op mijn smalle schouder, want op die dag moesten heel wat zieltjes uit het vagevuur gered worden.

Het vagevuur was een tussenstation tussen hemel en hel. De echte zondaars kwamen in de hel terecht en daar was niets meer aan te doen. Verdoemd waren ze en eeuwig moesten ze branden.

De goeden gingen rechtstreeks naar de hemel, daar hoefde dus ook niet meer voor gebeden te worden, maar alles wat daartussen zat kwam in het vagevuur terecht. De duur van hun verblijf was afhankelijk van de ernst van hun zonden en het berouw wat ze hadden. Dat konden jaren en soms wel eeuwen zijn.

Deze arme zielen konden door het bidden van slechts zes ‘onze vaders’ en zes ‘weesgegroetjes’ worden gered. Daarna moest je de kerk uit en dan kon je opnieuw beginnen. Afraffelen of gebeden overslaan was er niet bij, want dan was het ongeldig en de hemelse inlichtingdienst werkte met een goddelijke precisie. Nu maken wij ons tegenwoordig nogal zorgen over onze privacy, maar toen werd daar Boven alles bijgehouden. Alles wat je deed en zei was Hem bekend, je hele doen en laten en zelfs je gedachten. Dat is nog eens wat anders dan de af luisterpraktijken van onze AIVD. In menige katholieke huiskamer hing een driehoekig bord aan de muur met daarin het oog van god met de tekst: “God ziet u”.

Maar nu terug naar de kerk, voor het bidden voor de zondaars. Het spreekt vanzelf dat de dierbaren en naaste familieleden het eerst aan de beurt waren, maar het probleem was dat je niet wist wie waar terecht was gekomen. Je had er wel een vermoeden van, maar voor de zekerheid

begon je toch maar voor ze te bidden. Daarna kwamen de onbekenden aan de beurt. Dan koos ik voor degenen die nog het langst in het vagevuur moesten branden. Dat was niet zonder eigenbelang, want je ging ervan uit dat hun dankbaarheid groot zou zijn en dat hij of zij, eenmaal in de hemel, mij van alle kanten zouden beschermen en bijstaan.

Mijn probleem was dat ik bijna niet meer kon ophouden. Iedere keer als ik er mee wilde stoppen, kreeg ik gewetensnood. Ligt daar nog een arme ziel te branden in het vuur, terwijl ik op weg naar huis was. Dus toch maar weer terug naar de kerk en nog maar iemand redden. Vaak kwam ik dan verkleumd van de kou en met pijnlijke knietjes thuis, te laat voor het eten, maar mijn moeder was niet boos. Ze zag dit juist als een bewijs van mijn godsvrucht en snel werd mijn eten opgewarmd en kreeg ik een extra lepel jus over de aardappelen. Niet te geloven!

Kerstmis

De kerstdagen waren voor mij, in mijn lagere schoolperiode, de mooiste dagen van het jaar. Dat begon al met de voorbereidingen, het kopen van een kerstboom, de geur van de dennenboom, het versieren en het opzetten van het stalletje. Dit vond plaats in de ‘gooi kamer’, de voorkamer die alleen werd gebruikt als er bezoek kwam.

Mijn moeder was dan druk bezig met het bakken van worstenbroodjes, vlaaien en het voorbereiden van de maaltijden. Op kerstavond ging ik naar de nachtmis om samen met mijn vader te zingen in het koor. ’s Ochtends moest ik weer naar de hoogmis om als misdienaar mijn bijdrage aan die rituelen te leveren. Daarna begon pas het echte feest. Het middagmaal was altijd heerlijk, want mijn moeder kon goed koken. Dan volgde een pauze, waarin mijn vader en moeder een middagdutje deden. Tegen een uur of drie gingen we opa en oma ophalen, die woonden naast ons, en dan schaarden wij ons rondom de kerstboom. Deze was voorzien van echte kaarsjes en dat maakte het extra spannend, want als ze omvielen kon er snel brand ontstaan, vandaar dat er een emmertje met water klaar stond.

Vervolgens was er vlaai en gingen we kerstliedjes zingen, het hele repertoire, van ‘Stille nacht Heilige nacht’ tot het middeleeuwse ‘Nu seit wellekomen, Jezus lieve Heer’. Mijn opa was zichtbaar ontroerd en soms meende ik een traan te zien: “Dit is de schoonste daag van het jaar” zei hij dan. Na het zingen droeg mijn moeder enkele gedichtjes voor waarvan ik mij er nog twee herinner. Eentje ging over het knaapje van Finistère. In een zware storm was een schip op de rotsen te pletter geslagen en om de zeelieden te redden moest er een touw naar het schip worden overgebracht. Het knaapje bood zich hiervoor aan om te voorkomen dat een van de aanwezige vaders dit zou doen. De reddingsactie slaagde, maar het knaapje, die als laatste het schip verliet, viel in de golven en verdronk.

Het tweede versje wat ik mij nog herinner ging over een arm jongetje dat op kerstavond langs de huizen ging om te bedelen, maar nergens iets te eten kreeg. Bij het laatste huis zakt hij in elkaar. Ik herinner mij nog het droeve einde: “Hongerend en uitgeput van het lijden, zakt hij op het stoepje neer, en hij hoort de kinderen blijde, loflied zingen voor Gods zoon de Heer.” ’s Morgens wordt het arme ventje doodgevroren gevonden en dan volgde: “Schooiertje klein, vol van het festijn, eeuwig hierboven bij Jezuke zijn.”

Tranen met tuiten! ’s Nachts ging ik weleens aan het raam kijken, want misschien lag er wel een echt schooiertje op onze stoep te bevriezen. In dat geval, zo bedacht ik, zou ik hem binnen laten en hem eten geven waarna hij in mijn bedje mocht slapen. Wat een kitsch, maar wat heb ik ervan ik genoten!

Nu is het kerstfeest zelf al het summum van kitsch. Toch is dit het belangrijkste feest van de christenen, vooral voor de katholieken, maar het berust volledig op mythische verhalen die in die tijd in het Midden-Oosten de ronde deden. De ster van Bethlehem was het symbool van de terugkeer van het licht (de zonneward). Een gebeurtenis die door alle volkeren en religies werd en wordt gevierd.

Ook het verhaal van de geboorte van Christus toont grote gelijkens met het verhaal van Mozes die, drijvend in zijn wiegje op de Nijl, door een prinses wordt gered. Beiden werden met de dood bedreigd, de een door koning Herodes en de ander door de Egyptische Farao.

Het kerstverhaal is dan ook niets anders dan een mooie legende, bedoeld om het christendom aantrekkelijker te maken voor de eenvoudige gelovigen, want het christelijk geloof heeft een hoog abstractieniveau. Denk maar eens aan de geloofsbelijdenis: de Drie-eenheid van God de Vader, zijn Zoon en de Heilige Geest, de menswording van Christus, zijn dood en zijn wederopstanding. Niet te geloven!